V jedné z posledních kapitol jsou představeny nejvýznamnější orchidejové lokality regionu, mezi které se počítá NPR Bukačka, kde se dosud vyskytuje běloprstka bělavá (*Pseudorchis albida*), pětiprstka žežulník (*Gymnadenia conopsea*) nebo prstnatec Fuchsův (*Dactylorhiza fuchsii*), Černíkovický rybník s historickým výskytem pětiprstky hustokvěté (*Gymnadenia densiflora*) nebo Louky v Pekle, kde dosud roste vstavač osmahlý (*Neotinea ustulata*). Následuje souhrn v českém, polském, německém a anglickém jazyce, přehled použité literatury a poděkování.

Poznání přírody a krajiny se neustále zlepšuje, a proto se často stává, že vydané knižní novinky rychle zastarávají. Jinak tomu není ani v případě této publikace, což samozřejmě není žádná výtka. V srpnu roku 2019, jen pár měsíců po vydání této publikace, byla v Orlických horách nalezena měkčilka jednolistá (*Malaxis monophyllos*). Je tedy zřejmé, že floristický výzkum nejen orchidejové flóry Orlických hor je důležité provádět i nadále. Třeba se zde opět setkáme s druhy, které jsou v území dávno považovány za vyhynulé, anebo jsou pro území dosud naprosto neznámé.

Jan D o l e ž a l

O n d r á č e k Č. [ed.]

Ohrožené rostliny Ústeckého kraje. Červený seznam květeny Ústeckého kraje a komentář k vybraným taxonům

Krajský úřad Ústeckého kraje, Ústí nad Labem, 2019, 222 str., 500 výtisků, cena 350 Kč

Po vydání Komentovaného červeného seznamu květeny jižní části Čech v roce 1999 (Chán 1999), resp. podstatně rozšířené Červené knihy květeny jižní části Čech v roce 2013 (Lepší et al. 2013), je na světě od léta 2019 v pořadí druhá krajská červená kniha, tentokrát Ústeckého kraje s názvem „Ohrožené rostliny Ústeckého kraje“. Měl bych při této příležitosti zmínit také obdobně zaměřenou publikaci, sešitovou brožuru „Zvláště chráněné rostliny Karlovarského kraje“ (Melichar et al. 2012), ale v tomto případě vzhledem k jejímu minimalistickému pojetí není seriózní srovnání možné. Severočeská červená kniha se rodila dlouho a s obtížemi (jak jsem měl možnost sledovat zpovzdálí), ale povedlo se, a autorům je třeba pogratulovat ke zdařilému výsledku. Vznik takovýchto publikací není nijak jednoduchý, spoluautoři mívají rozmanité, často protichůdné názory, např. na výběr taxonů, na sestavení červeného seznamu, na způsob citování jednotlivých údajů atp. Bývá velmi obtížné všechny rozumně stmelit do přijatelné výsledné podoby. Kdo takovou publikaci někdy redigoval, ví, o čem zde píšu. Ideovým autorem červené knihy Ústeckého kraje byl od počátku Karel Kubát, charismatická osobnost severočeské botaniky. Břímě odpovědnosti za konečné zpracování nakonec padlo na Čestmíra Ondráčka, který je v tiráži uveden jako editor, a který je také autorem finálních textů. Autorský tým byl samozřejmě mnohem početnější, najdeme v něm dalších 17 jmen a 7 spolupracovníků. Ústecký kraj je z hlediska krajiny a přírodních hodnot neobyčejně pestrý a různorodý, možná dokonce nejvíce ze všech našich krajů. Stačí uvést vrchoviště v Krušných horách, bučiny v Lužických horách, skalní města v Labských pískovcích, stepi na vulkanitech v Českém středohoří, Džbánskou opukovou plošinu, Mosteckou pánev s výsypkami a zbytky slanisek, váté písky na Roudnicku, lužní lesy v Dolním Poohří, štěrkové náplavy Labe níže Střekova. Poskládat a zachytit uceleně současný stav ohrožené květeny úměrně ve všech jeho regionech nebylo snadné. Znamenalo to především najít dostatek ochotných a zkušených botaniků, kteří by území kraje pokryli. Je přirozené, že takové zadání se nemůže zdařit úplně beze zbytku.

Červená kniha Ústeckého kraje nebyla vydána v tak výpravné podobě jako ta jihočeská (to však byl mimořádný vydavatelský počin), ale působí rozhodně na první dojem velice sympatickým a přitažlivým dojmem. Byl zvolen úspornější skriptový formát A4 v měkkých deskách, ovšem na křídovém papíru, vazba je šitá a tisk je po mém soudu kvalitní, včetně barevných fotografií. Samotné fotografie rostlin (většinou

s uvedením autora a lokality) jsou v mnoha případech špičkové, ty pocházejí nejčastěji od Ivana Bílka. Obsahově je publikace velmi účelně a přehledně uspořádaná. Úvodní stať věnovaná popisu Ústeckého kraje je poměrně značně (až neúměrně) stručná, metodická část je naproti tomu zpracována v dostatečné šíři. Škoda jen, že tu někde nezbylo místo pro přehledovou mapu Ústeckého kraje. Následuje soubor fotografií, které zachycují krajinný, případně vegetační charakter jednotlivých fytochorionů, a které také skvěle dokumentují již zmíněnou pestrost území. V krátkém sledu jsou připojeny fotografie některých vyhynulých druhů a také některých význačných, ale stále ještě relativně běžnějších druhů v území kraje. Důležitou částí knihy je na 11 stranách červený seznam ohrožených druhů Ústeckého kraje a porovnání s národním červeným seznamem ČR. Ten nemohu vzhledem ke svým nedostatečným znalostem příliš hodnotit, ale přeci jenom několika nesrovnalostí jsem si povšiml. Například tu chybí *Rubus sorbicus*, který se vyskytuje v ČR pouze v okolí Srbské Kamenice, naopak zařazení *Blechnum spicant* mezi ohrožené druhy jen těžko obstojí vzhledem k jeho vitalitě a hojnosti v Labských pískovcích a Lužických horách. Knihu uzavírá poctivě sestavený přehled regionální literatury po roce 2000. Uživatel by jistě v samém závěru uvítal také rejstříky latinských a českých druhových jmen, ty tu však kupodivu chybějí.

Zdaleka největší počet stran zaujímá nejcennější kapitola nazvaná prostě „Speciální část“, která se podrobněji věnuje vybraným ohroženým druhům (včetně jednoho hybridního taxonu) Ústeckého kraje v abecedním řazení. Je jich tu uvedeno 358 z celkových 986 taxonů Červeného seznamu Ústeckého kraje. Zásadním kritériem pro jejich zařazení a hodnocení byl potvrzený výskyt po roce 2000, nálezy před tímto datem nejsou v publikaci nijak komentovány. Pro zpracování byl zvolen jednoduchý a přehledný formát, kdy je každému druhu věnován sloupec na polovinu strany, jak to vidíme např. na str. 130–131. Možná leckoho překvapí, že u zpracování jednotlivých druhů chybí jméno konkrétního autora, jako je tomu např. u již zmíněné jihočeské Červené knihy. Jak jsem hned zkraje ale uvedl, autorem všech textů je Č. Ondráček, který musel nashromážděný hrubý materiál od všech spoluautorů setřídit a přetvořit v souvislé komentáře ke každému druhu. Komentáře obsahují stanovištní nároky, stručný popis rozšíření v ČR a výčet konkrétních lokalit v Ústeckém kraji. Pod nimi následují ve sloupci fotografie druhů a zcela dole síťové mapky zachycující přehledně současné rozšíření na území kraje, jen výjimečně je u některých druhů zachycen i výskyt historický. Význam a informační hodnotu těchto mapek bych rád v recenzi zdůraznil, neboť mluví samy za sebe. Bez toho, že by bylo potřeba pročítat texty, je patrný na první pohled reálný stav. V řadě případů je velice znepokojivý, jako např. u *Orchis morio* nebo *Parnassia palustris*, jinde se může zdát překvapivý, např. u *Scirpus radicans* nebo *Verbascum blattaria*. Pokud se nepodařilo pořídit fotografii (a takových druhů je v knize celá řada), je ovšem uvedený formát bohužel viditelně narušen. V těchto případech totiž musí zoufalý grafik improvizovat a přehledné uspořádání (na několika místech i včetně abecedního) bere za své, jak to např. vidíme na str. 128–129 a leckde jinde. Zvláště nepříjemné a matoucí je to pro čtoucího v situaci, kdy jsou použity u některých druhů v nouzi dvě fotografie (!), a je jimi vyplněn prázdný prostor ve vedlejším sloupci u sousedního druhu, u něhož naopak fotografie chybí, jako je tomu např. u *Circaea alpina* na str. 89. Chybějící kvalitní fotografie (nebo ilustrace) druhů jsou u takovýchto typů publikací velmi častým problémem a vždy je potřeba to nějak citlivě vyřešit. Zde použité řešení určitě nepatří k těm vydařeným.

Snad bych se ještě vrátil k chybějícím rejstříkům. Ty jsou totiž pro práci s publikacemi tohoto typu velmi důležité. Jejich sestavení je samozřejmě pracné, a když nezbývá čas, na rejstříky pak ke škodě věci nedojde. V červené knize Ústeckého kraje lze informace hledat snadno jen ve speciální části podle latinských jmen abecedně uspořádaných druhů, hledat druhy v červených seznamech je už mnohem obtížnější. Pro zkušeného botanika to vcelku schůdné je (jak si s tím poradí český úředník, netuším), ačkoliv kupříkladu takový *Arabis pauciflora* bude i on chvíli marně hledat. Je totiž schovaný pod rodem *Fourraea*, který není uveden ani v jednom z českých určovacích klíčů, ty však naštěstí rejstříky mají, včetně synonym.

Ohrožené rostliny Ústeckého kraje jsou, přes všechny mé zde uvedené výtky, publikací, která si zaslouží plné uznání. Budiž závěrem řečeno uživateli – o vydání knihy se rozhodující měrou zasloužil Krajský úřad Ústeckého kraje, jmenovitě RNDr. Tomáš Burian, vedoucí Oddělení ochrany přírody a krajiny, který vydání knihy finančně plně zaštítil, nikoliv jen podpořil. Stanovil také nesmlouvavě konečný termín

odevzdání rukopisu, což v důsledku znamenalo pro autory vyřešení problému nekonečného doplňování dat. Na druhou stranu neměl ovšem autorský kolektiv žádné možnosti ovlivnit výběr tiskárny, výběr grafika, typ vazby a další technické parametry, a jen do určité míry mohl rozhodovat o rozsahu knihy. To mělo pochopitelně vliv i na výslednou grafickou podobu knihy, jak uvedeno výše v recenzi.

Český botanik zajímající se o stav naší setrvale ohrožované květeny by měl nad edičním činem ústeckého Krajského úřadu zajásat, poněvadž krajské červené knihy rostlin (zatím tedy jen dvě) přinášejí cenné informace o současném rozšíření ohrožených druhů. Svým významem jsou samozřejmě nezastupitelné také pro praktickou ochranu přírody a věřím, že i krajská pracoviště ochrany přírody to tak chápou. Já sám mám upřímnou radost z jejího vydání a hlavnímu editorovi Čendovi Ondráčkovi náleží poděkování, že se dokončení publikace odvážně ujal (vím, že ho to stálo mnoho usilovné a trpělivé práce po nocích) a dílo dokázal přivést ke zdárnému konci.

Chán V. [ed.] (1999): Komentovaný červený seznamu květeny jižní části Čech. – Příroda 16: 1–284.
Lepší P., Lepší M., Boublík K., Štech M. & Hans V. [eds] (2013): Červená kniha květeny jižní části Čech. – Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, České Budějovice.
Melichar V., Krása P. & Tájek P. (2012): Zvláště chráněné rostliny Karlovarského kraje. – Karlovarský kraj a AOPK ČR, Karlovy Vary.

Jiří Hadinec

Hrčka D.

Květena Kaňonu Vltavy u Sedlce

Salvia – ekologický institut, z. s., Praha, 2018, 116 str., ISBN 978-80-270-7043-5

Chráněná území Prahy jsou botaniky stále vyhledávaná, ale kvalitních odborných fotografických průvodců je překvapivě stále pomálu. Je proto dobrou zprávou, že mezi takové můžeme nově zařadit také knihu o flóře evropsky významné lokality Kaňon Vltavy u Sedlce. Daniel Hrčka se tomuto území dlouhodobě věnuje, jak plyne i z přehledu literatury, kde je autorem celkem 12 prací. Zejména je možné zmínit jeho 240stránkovou knihu Rostliny přírodního parku Drahaň-Troja, vyšlou již před 13 lety. Někdy v této době začal Dan souhrnně zpracovávat na stovkách stran podrobné průzkumy, na kterých staví i recenzovaná publikace.

Evropsky významná lokalita Kaňon Vltavy u Sedlce získala svůj název i přesto, že z geomorfologického hlediska se o žádný kaňon nejedná. Její vymezení (až na ojedinělé výjimky) kopíruje hranice současných přírodních památek a přírodních rezervací Zámky, Podhoří, Sedlecké skály, Podbabské skály a Baba. V roce 2016 byla vyhlášena i přírodní památka Kaňon Vltavy u Sedlce – malý cíp, který přesahuje z Prahy do Středočeského kraje. Pro lepší orientaci pomůže na vnitřních stranách obálky mapa s vyznačením chráněných území a ochranných pásem, včetně hranic evropsky významné lokality.

První část publikace pojednává o současné vegetaci území. Zvláštní pozornost je věnována nejčastěji zastoupeným typům společenstev, zejména skal a úzkolistých suchých trávníků, nechybí společenstva mělkých chudých půd, teplomilná acidofilní vegetace jarních efemér, lemová společenstva či vřesoviště. Zmíněny jsou ale i méně zastoupené typy jako společenstva s pěchavou vápnomilnou, širokolisté suché trávníky nebo písčiny. Údaje jsou vždy doprovozeny vědeckými názvy vegetačních jednotek, pro neznalého čtenáře asi poněkud obtížně pochopitelnými. Je ale uveden odkaz na čtenářsky přívětivá kompendia o vegetaci ČR, kde se lze o nich dočíst více. Podrobněji je pojednáno o vegetačních typech včetně přehledu taxonů charakteristických pro dané území v kapitole o jednotlivých chráněných celcích.